

17. Рубльов О.С., Черченко Ю.А. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції (20-50-ті роки ХХ ст.). – К., 1994.
18. Сергийчук В. Доприселение как этноцид // Голос Украины. – 1996. – 28 декабря.
19. Трайнин А.Н. Защита мира и борьба с преступлениями против человечества. – М., 1956.
20. Хмара С. Етноцид українців в СССР // Хмара С. (Сагайдак М.). Сьогодні про минуле. – Львів, 1993. – С.23-107.

The article is dedicated to the research of policy ethnocide in Ukraine. Is analyzed the gist of the policy of ethnocide. The methods and forms of the policy of ethnocide are considered. The results of an ethnocide for Ukraine are characterized.

Новосьолов О.В.

ЄВРЕЙСТВО БЕССАРАБІЇ, БУКОВИНИ ТА ТРАНСНІСТРІЇ ПІД РУМУНСЬКОЮ ОКУПАЦІЄЮ У 1940-1944 рр.

Політичний режим, що був встановлений в Румунії у вересні 1940 р., після приходу до влади генерала Іона Антонеску завершив процес перетворення країни у сателіта нацистської Німеччини.

Участь у німецько-радянській війні (1941-1944 рр.) на боці Німеччини дозволила Румунії захопити Бессарабію та Буковину. Щодо земель між Дністром та Південним Бугом – Трансністрії, то згідно з німецько-румунською угодою, що була підписана 30 серпня 1941 р. у Бендерах, Румунія отримала лише мандат на здійснення тимчасової адміністрації та економічної експлуатації цієї території [6, с.386].

Сучасні українські дослідники зазначають, що румунський окупаційний режим на українських землях був відносно м'якшим, порівняно з німецьким. Я.Грицак у своїй праці "Історія України: формування модерної української нації ХІХ – ХХ ст." зазначає, що румунський уряд прагнув якнайшвидше асимілювати національні меншини, використовуючи силу державного апарату. Політичні процеси відбувалися щодня, але, на думку дослідника, не йшлося про масове винищення нерумунського населення, насамперед євреїв і циган. Їх виселяли з інших частин Румунії до Трансністрії, яка вважалася румунським Сибіром, але їх винищення не набуло масового характеру [4, с.231].

Подібної думки дотримуються і О.Субтельний [11], Б.Кравченко [5, с.117], Д.Кушплір [7] та деякі інші дослідники. О.Субтельний вважає, що румунська окупація Трансністрії була ліберальнішою у порівнянні з німецькою. Румуни, на думку історика, самі не знищували євреїв (лише передавали їх нацистам), вони стримувалися від застосування широкого політичного терору [11, с.576].

Проте історичні факти свідчать про інше. Показати дійсний стан речей і зокрема розкрити на конкретно-фактичному матеріалі політику румунських окупаційних властей щодо євреїв на Буковині, в Бессарабії та Трансністрії і є завданням цієї статті.

Ще на початку війни кондукетор* дав розпорядження про винищення єврейського населення на загарбаних територіях. Урядом були розроблені спеціальні директиви та настанови для адміністративних інспекторів і префектів, що направлялися у Бессарабію та Буковину [16, р.368-410]. Цими директивами передбачалося, що етнічне очищення румунського народу від чужорідних йому елементів здійснюватиметься шляхом депортацій та ізоляцій у “місця, звідки не зможе поширитися єврейська зараза”. Далі зазначалося, що етнічне очищення – це необхідна структурна реорганізація Бессарабії та Буковини, яка вимагає на певний час повної ізоляції цих територій від території Королівства [16, р.384]. Масштаби репресій проти єврейського народу у Бессарабії та Буковині влітку 1941 р., відразу після встановлення тут румунської окупаційної влади, набули значних розмірів [12, р.XLIX].

Так, уже 8 липня 1941 р. у селі Маркулешти Сорокського повіту (сучасна територія республіки Молдова) були зібрані всі мешканці єврейської національності – чоловіки, жінки, діти, виведені за село, страчені та поховані у протитанковому рові. Таким чином було знищено 100 осіб.

У наступні дні так само вчинили з євреями у Гура Каменке, Флорештах і Гура Кейнарь. У селі Клімауци Сорокського повіту були зібрані 300 осіб. 12 липня їх знищили та поховали у спільній могилі на околиці села [10, с.114]. В цілому ж єврейські погроми були масовим явищем на усіх територіях, окупованих румунами.

Масове винищення нерумунського мирного населення здійснювалося за особистим наказом генерала І.Антонеску. 17 липня 1941 р. кондукетор наказав окупаційній адміністрації Бельцького повіту за будь-який незначний опір із боку місцевого населення розстрілювати на місці, крім того, ізолювати євреїв у спеціальних таборах, оскільки жоден єврей не повинен залишатися у містах і селах [1, арк.14-15].

У серпні – вересні 1941 р., а також у березні 1942 р. окупаційна влада організувала у місті Рибниця концентраційний табір, де утримувалися радянські активісти, члени партії та євреї. Всього за зазначений період було ув'язнено 3000 осіб. Із цього числа 2731 особу після тривалих тортур було страчено. Серед загиблих було 1470 жінок, 350 дітей, 1180

* Conducator (рум.) – лідер, вождь

чоловіків. Деякі прізвища страчених були встановлені, серед них Вайсман, Хайкім, Мазлер Бася, Мазлер Сойба, Хелімська, Гудіс, Бершадський Ф., Шварц, Берман, Шулім, Хаїт, Шпекер, Лайзер, Зільбертрут, Ройзман, Кац, Гріншпун, Беркович, Фельдман, Губерман [2, арк. 2].

Ще 8 червня 1941 р. на засіданні Ради Міністрів Михай Антонеску, міністр закордонних справ Румунії, заявив, що необхідно здійснити депортацію всього єврейського елемента з території Бессарабії та Буковини. Ці депортації потрібно здійснювати форсованими методами [15, р. 145]. Злочини проти єврейського народу були так би мовити “легалізовані” Законом № 2 507 від 3 вересня 1941 р. Восьма стаття цього закону зазначувала, що всі акти, здійснені цивільною і військовою владою, починаючи від 22 червня 1941 р. і до опублікування даного закону, вважаються урядовими. Пізніше І.Антонеску свідчив, що в усі часи та в усіх народів існує “право окупантів”. Диктатор зазначав, що на загарбаних територіях румуни користувалися і діяли саме згідно з цим правом.

На засіданні Ради Міністрів 6 жовтня 1941 р. І.Антонеску заявив, що він ужив усіх необхідних заходів для того, щоб вислати всіх євреїв із цих областей. Кондукетор зазначив, що в Бессарабії ще залишається 40000 євреїв, які будуть відправлені за Дністер, а якщо дозволять обставини, то й за Урал [15, р. 146].

На судовому процесі над І.Антонеску та його урядом у травні 1946 р. у Бухаресті губернатор Буковини К.Колотеску зізнався, що у вересні 1941 р. він отримав наказ від кондукетора про організацію депортацій євреїв Буковини до Трансністрії. 10 жовтня 1941 р. Колотеску віддав наказ про організацію гето у Чернівцях та про початок депортацій. До кінця 1941 р. до Трансністрії було відправлено 3550 євреїв. Усього з Буковини було вислано 55000 євреїв, з яких повернулося лише 6000.

9 грудня 1941 р. К.Васіліу, заступник міністра внутрішніх справ, начальник головного управління поліції та жандармерії рапортував у Бухарест, що евакуація євреїв із Буковини та Бессарабії завершена. Крім того, Васіліу повідомив, що депортовані, яких є 108002 особи, були розміщені згідно з генеральним планом на анексованій території [15, р. 147].

Губернатор Трансністрії Г.Алексяну на суді над І.Антонеску та його урядом свідчив, що було декілька хвиль депортацій. Якщо розглядати їх у хронологічному порядку, то спочатку були депортації єврейського народу з території Румунії до Трансністрії у вересні 1941 р., до падіння Одеси. Пізніше, за свідченнями Алексяну, до Трансністрії прибуло два полковники, надісланих особисто кондукетором, для організації

депортацій євреїв із Буковини та Бессарабії. Він також повідомив, що депортації здійснювалися військовими та жандармерією, цивільна ж адміністрація мала забезпечувати харчування і тимчасове проживання перед їх відправкою до концентраційного табору у Голті (м.Первомайськ Одеської області), де вони були по-варварськи страчені [14, р.184].

Одним із головних організаторів страт у таборі Голта був підполковник Ізопеску, якого у жовтні 1941 р. призначили префектом міста. Він створив у повіті гето та табори для євреїв і циган, яких депортували з Бессарабії, Буковини та Румунії. Ізопеску організував табори “Вазідовка”, “Богдановка”, “Думановка”, “Акмететка”, “Голта”. У таборах були створені нестерпні умови, щоденно від голоду та тортур вмирало 400 – 500 осіб. Масові страти розпочалися у грудні 1941 р. Протягом двох місяців тривали розстріли, під час яких загинуло 18000 осіб. Узагалі у таборах “Богдановка”, “Думановка”, “Акмететка” страчено та замордовано близько 70 тис. осіб [10, с.126].

Режим, що був установлений у Бессарабії та Буковині, дещо відрізнявся від того, який встановився в Трансністрії. Хоча методи та способи його впровадження були однаково жорстокі. Підписаний генералом І.Антонеску 19 серпня 1941 р. декрет призначав губернатором Трансністрії палкого прихильника політики кондукетора, доктора права Г.Алексяну [13, р.86]. Депортації євреїв із Буковини та Бессарабії, а також і з інших областей Румунії здійснювалися за особистим наказом кондукетора [14, р.186].

Особливо активно ці депортації здійснювалися протягом 1941-1942 рр. Протягом цього періоду 150000 євреїв було депортовано до Трансністрії й лише одна четверта з них вижила [9, с.712]. Терористичний режим, що був встановлений тут, ускладнювався ще й законом, за яким карали смертю у випадку уникнення депортацій у цю “зону смерті”.

На окупованих територіях румунська адміністрація впроваджувала режим примусової праці. Це здійснювалося за законом, який був прийнятий ще 4 грудня 1940 р. у Румунії, а з моменту встановлення румунської влади у Бессарабії, Буковині і Трансністрії поширився і на ці землі. За цим законом усі євреї віком від 18 до 50 років, незважаючи на соціальне походження, притягувалися до примусових робіт чи то індивідуально, чи групами, чи загонами [12, р.L].

Згідно із законом № 3 205 від 14 листопада 1941 р. євреї, що були притягнуті до примусових робіт, організовувалися у спеціальні табори або ж у трудові колонії. Ці табори підпорядковувалися Державному Секретаріату Праці, Генеральному інспекторату таборів і трудових колоній та Генеральному Штабу. Самовільне відлучення з трудового

табору або ж узагалі повернення з Трансністрії до місць колишнього проживання жорстоко каралося. Згідно із законом від 19 вересня 1942 р. усі євреї чоловічої та жіночої статі, що були депортовані до Трансністрії і самовільно повернулися до місць проживання, каралися смертю. Коли б хтось їм допомагав у цьому, тому загрожувало покарання примусовими роботами від 5 до 25 років [12, р.11].

Таким чином, зміни у військово-стратегічній ситуації на Східному фронті навесні – влітку 1944 р. та вступ радянських військ на територію Румунії спричинили державний переворот, що призвело до повалення диктатури І.Антонеску. Політика, здійснювана румунським урядом на українських землях протягом 1941-1944 рр., була окупаційною, а методи її здійснення – терористичними. Щодо ставлення румунської окупаційної влади до єврейського народу, то необхідно зазначити, що загалом понад 200 тис. євреїв було депортовано до Трансністрії, де понад 100 тис. з них загинуло.

Отже, є очевидним, що єврейське питання в політиці Румунії в роки диктатури І.Антонеску як наукова проблема, як тема спеціальних окремих досліджень далеко не вичерпана, залишається гостро актуальною, полемічною і потребує подальшої наукової розробки.

1. Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), ф.112, оп. 1, спр. 445.
2. Там само, ф. 1026, оп. 2, спр. 31.
3. Буковина // Довідник з історії України / Заг. ред. І.Підкови, Р.Шуста. – К.: Генеза, 2001. – С.91-92.
4. Грицак Я.Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX – XX ст. – К.: Генеза, 1996. – 360 с.
5. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні XX ст. – К.: Основи. 1997. – 423 с.
6. Краткая история Румынии. С древнейших времен до наших дней / Отв. ред. В.Н.Виноградов. – М.: Наука, 1987. – 542 с.
7. Кушплір Д. Трансністрія // Довідник з історії України / Заг. ред. І.Підкови, Р.Шуста. – К.: Генеза, 2001. – С.873.
8. Огнев'юк В., Підкова І. Бессарабія // Довідник з історії України / Заг. ред. І.Підкови, Р.Шуста. – К.: Генеза, 2001. – С.62.
9. Очерк истории еврейского народа / Под ред. Ш.Эттингера. – Библиотека-Алия, 1994. – 892 с.
10. Попович К.Ф. Память времени. Записки военного разведчика. – М.: Фонд Андрея Первозванного, 2002. – 240 с.
11. Субтельний О. Україна: Історія. – К.: Либідь, 1993. – 720 с.
12. Evreii din România între anii 1940 – 1944. – București: Hasefer, 1993. – 486 p.
13. Nistor I. Istoria romanilor din Transnistria: Organizarea cultura și jertfa lor. – București: Eminescu.
14. Procesul lui Ion Antonescu / Ed. Ingr. de Craca I – București: Eminescu. 1995. – 477 p.

Новосьолов О.В. Єврейство Бессарабії, Буковини та Трансністрії під румунською окупацією у 1940-1944 рр.

15. Procesul Mareşalului Antonescu. Documente: in 2 v. / Ed. Ingr. de Ciuca M-D. – Bucureşti: Saeculum; Europa noua. – 1996. – V.1 – 432 p.
16. Procesul Mareşalului Antonescu. Documente: in 2 v. / Ed. Ingr. de Ciuca M-D. – Bucureşti: Saeculum; Europa noua. – 1996. – V.2. – 480 p.
17. Romanitatea transnistriana: Antologie/ Ed. Ingr., note si coment. de F.Rotaru. – Bucureşti: Semne, 1996. – 420 p.

The article considers and analyses the of occupation policy of Royal Romania on Ukrainian earths in the years of Second world war. The special attention is spared to the fate the Jews of Bessarabia, Boucovina and Transnistria during Romanian occupation of these territories.